

גליון נושא: 'השתתפות במופע קסמים'

בס"ד, יום ג' בשבוע של סוכות, ט"ז תשרי תשע"ז. דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'. לעילוי נשמת הרה"ח אליהו בן מרדכי יצחק גאנץ ז"ל.

שמחת החג

בגמ' (פסחים דף קט.) תנו רבנן: חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר (דברים טז יד) וְשִׂמְחֶתָּ בְּחֶגְךָ אֶתְּהָ וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ, ולשון הפסוק מורה שישמח לכל אחד כלבבו; אנשים בראוי להם ביין, ונשים בראוי להן בבגדי צבעונין.

והנה מצוי בזמננו בימי חול המועד, שהילדים מבקשים ללכת למופע קסמים ולהטוטים מלהיבים אחרים. ויש הטוענים שזה מביא שמחת החג לבני המשפחה, ומשעשע את הילדים שיוכלו ליהנות ולהתרגש מתעלוליו של הקוסם, ויש לדון האם שפיר קעבדי.

1. שורש הנדון

מעונן: איסור קסם קסמים (דברים יח י) ודאי לא נאמר על הקוסם של זמננו. בשונה משפת העברית המודרנית בה קסם הינו אחיזת עיניים או שינוי טבע המציאות, **הרמב"ם** (הלכות עבודה זרה, יא, ו-ז) מגדיר את איסור קסם קסמים; ניבוי עתידות באמצעות מעשים שונים. לפיכך כל הנדון הוא רק המצוה בפרשת קדושים (ויקרא יט כו) לא תִּנְחָשׁוּ וְלֹא תִעֲוֹנְנוּ, ובמשנה תורה (דברים יח י) לֹא יִמָּצָא בְּךָ קֶסֶם קְסָמִים מְעֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף.

וברש"י (דברים יח י) ציין לסוגיית הגמ' (סנהדרין דף סה:) שנחלקו תנאים מהו איסור מעונן: לדעת רבי שמעון זה סוג של כשפים. לדעת חכמים זה האוחז את העיניים. ופירש **רש"י** (סנהדרין סה: ד"ה אוחז) אוחז וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאילו עושה דברים של פלא, והוא אינו עושה כלום. ולדעת רבי עקיבא, זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח. ומבואר **בכס"מ** (עבודה זרה י"א י') שלא נחלקו ר"ע ורבנן אלא חכמים מוספים אוחז את העינים דהוי בכלל מעונן.

ומפורש **במשנה** (סנהדרין דף סז.) "המכשף העושה מעשה חייב, ולא האוחז את העיניים. רבי עקיבא אומר משום רבי יהושע, שנים לוקטין קישואים, אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב. העושה מעשה חייב,

פנינים

קם רבה שחטיה לר' זירא

ידוע ומפורסם **הגמ'** (מגילה דף ז:): רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחייה. לשנה אמר ליה: ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמר ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא. וידוע התמיהה, איך יתכן שאמורא ישחוט את חבירו. ונאמרו על זה כמה תירוצים.

תירוץ מחודש ביותר כתב בהגהות **היעב"ץ** (שם) שבאמת לא שחטו אלא ב"אחיזת עיניים". ולפי שהיו שמחין ביותר לכן עשה זאת להעציבן, והרואים היו סבורים ששחטו באמת והתעצבו ונאנחו. ואף ר' זירא נתפעל מהם לבש חרדה ונתעלף מרוב דאגה השוברת כל גופו של אדם, ומת לבו בקרבן לכן היה צריך לבקש רחמים עליו להחיותו. אבל דם ודאי לא שפך רבה.

ודימה לזה **הגמ'** בסנהדרין (דף סז:): שהובאו שם כמה מעשים שלא היו אלא אחיזת עיניים וכגון ההוא טייעא שנטל חרב וחתך גמל לאיברים, ואחר כך קשקש לו בזוג והגמל עמד על רגליו, ומכיון שלא נמצא שם לכלוך מן הדם אמרו כי לא היה זה אלא "אחיזת עיניים"

אכן צ"ב שהרי בגמ' בסנהדרין שם זה מופיע בין הדברים שפטור אבל אסור, ואיך רבה עשה מעשה כמו כישוף בפורים. ❖

האוחז את העיניים פטור" [מראה לנו כאילו התקבצו כולם במקום אחד, והקישואים לא זזים ממקומן פטור - רש"י]. ובגמרא (שם) "אמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת, יש מהן בסקילה, ויש מהן פטור אבל אסור, ויש מהן מותר לכתחילה. העושה מעשה בסקילה, האוחז את העיניים פטור אבל אסור, מותר לכתחילה כדר' חנינא ור' אושעיא דכל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עגלא תילתא ואכלי ליה".

2. דעת הפוסקים בגדרי איסור מעונן

מחלוקת: בדברי הרמב"ם (בספר המצוות מצות לא תעשה לב) מבואר כי באיסור "לא תעוננו" נכללה עשיית פעולה שאין בה משום כישוף אלא תחבולה בתנועת הידיים, שעל ידי זה עושה המעשה מרמה את הרואים שיחשבו שראו במו עיניהם דבר שהוא חוץ מגדרי הטבע, וסיים הרמב"ם: "העושה כן יקרא אוחז עיניים והוא מין ממני הכישוף, ומפני זה לוקה. והוא עם זה גונב דעת הבריות". מאידך דעת הסמ"ג שלא נאסרה אלא אחיזת עיניים שיש בה משום מעשה כשפים, אבל אחיזת עיניים שאין בו משום כשפים, מותרת לגמרי. ויש בזה סתירה מדברי הרמב"ם ב'ספר המצוות', לדבריו ב'משנה תורה' (הלכות ע"ז פ"א ה"ט), ועיין בכס"מ (ע"ז י"א ט"ו), ובשו"ת מהרי"ק (שורש עו), ובב"ח (יו"ד סימן קעט), ובט"ז (יו"ד קעט ס"ק י'), שיישבו בכמה אופנים.

להלכה: קיי"ל כדעת הרמב"ם כמפורש בשו"ע (יו"ד הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף טו) - אוחז את העיניים, אסור. וכתב הש"ך (ס"ק יז) בשם הב"ח בכוונת הרמב"ם דגם אחיזת עינים שאינו על ידי כשוף רק על ידי מראה ותחבולות, ועל ידי קלות התנועה ביד אסור. וכן מבואר בדברי המגיה על הרמב"ם (הלכות ע"ז פרק יא), ובתשובת הרמ"א (סימן ס"ז).

בדחנים: וידוע מה שכתב בפתחי תשובה (ס"ק ז') בשם החכמת אדם (כלל פ"ט) שהתרעם על הבדחנים שעושים אחיזת עינים על החתונות ונקראים 'טאשין שפילער' שהם עוברים בלאו דאורייתא והמצוה לעשותם או המסתכל במעשיהם עובר משום וְלִפְנֵי עֵינֶיךָ לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל (ויקרא יט יד).

גוי: ומוסיף שם הפתחי תשובה - שבאופן שהקוסם גוי, הדין שונה ומותר לכתחילה גם באופנים האסורים בישראל, והשיג עליו המהר"ם שיק שאסור גם בגוי. ועיין בשו"ת וישב הים (סימן י"ג) להג"ד יעקב הלל שליט"א ראש ישיבת חברת אהבת שלום ירושלים שכתב כי לפי דברי הרמב"ם בספר המצוות שההסתכלות בדברים אלו גורמת להפסיד שכלם של קטני הדעת להאמין הדברים הנמנעים שהם אפשריים [ועל ידי זה יבואו בסופו של דבר להתרפות באמונתם בבורא ית"ש] - מה לי גוי ומה לי ישראל, ותמיד אסור. ועיין בקובץ 'דור המלקטים' שהביא את כל דברי הפוסקים מה הדין בקוסם גוי.

3. קוסם בפעולה

כעת יש לדון האם יש היתר בזמננו לחזות בהופעות של קוסמים. ומתחילה יש לשים לב, שבכל פעולות הקוסמים והלהטוטנים למיניהם, יש הרבה סוגים שונים של קוסמים. ובכדי לברר את גדרי הדין ניתן לחלק אותם - לצורך העניין, לג' סוגי קוסמים.

א. **אסור:** יש קוסמים שפועלים בכוחות על טבעיים, כמו כוחות כישוף ולחשים וכדומה, ובזה לכו"ע אסור.

ב. **מותר:** יש שניכר להדיא שהוא רק זריזות ידים ובזה מותר לכתחילה ואין בהם שאלה כלל. כגון; לשחק באויר עם 16 לפידים בוערים, לנסוע על אופנים עם גלגל אחד, כמעשה הרב רפאל הלפרין שהצליח לשבור סלע בידי, וכל הדומה לזה ודאי מותר, ואף בבית המקדש מצינו שבשמחת בית השואבה היו מרקדין הצדיקים באבוקות של אור בידיהם ואין בזה איסור כאשר ניכר להדיא שהוא רק זריזות ידים. ולוי שאיטלא היה בגלל שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, אך לא משום האיסור בעצם פעולה של זריזות הגוף. ואף מצינו בשמשון הגיבור שהצליח לפעול בגבורתו מעשים שהוא למעלה מכח אדם רגיל. וכן מצינו בברכת יעקב לנפתלי (בראשית מט כא) נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלָחָה משום שרץ עד מצרים במהירות, להביא את השטר קנין של מערת המכפלה.

ג. **מחלוקת:** יש קוסמים שלעיני הרואים זה נראה כמו קסם, אולם למען האמת לא מדובר בקסם - אלא ב'גימיק' שלא ניכר במבט ראשון, כגון קוסמים המעלימים חפצים, חותך את גופו של אחד המשתתפים בסכין והלה נשאר בחיים, מוציא שפן מהכובע, מכניס שני מטבעות של שקל - סוגר

את כף ידו - ופותח והנה יש רק שקל אחד ביד. בכל אלו יש לדון האם הוא בכלל איסור מעונן מנחש.

דעת פוסקי זמננו

4. האוסרים

דאורייתא: עיין באריכות בירור הענין בשו"ת **וישב הים** (סימן י"ג) להג"ר **יעקב הלל שליט"א** ראש ישיבת חברת אהבת שלום ירושלים, שם הסיק שבכל הקוסמים של זמננו יש איסור דאורייתא משום לאו דמעונן. וכן נקט בפשיטות הג"ר **עובדיה יוסף זצ"ל** (בספרו יחיה דעת חלק ג' סימן ס"ח) אסור מדאורייתא לעשות אחיזת עינים אפילו על ידי קלות התנועה וזריזות, ואין שם כישוף כלל. ואסור לעשות כן גם בשמחת חתן וכלה וכדומה, ולכן אסור להזמין 'קוסם' למסיבת חתן וכלה.

אין היתר: וכן דעת הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי), והג"ר **יצחק זילברשטיין שליט"א** (בספרו מלכים אמניך) - יש לאסור מופע קוסמים, גם כשנעשה לצורך שמחת חתן וכלה או שמחת פורים. והוסיף הגר"י זילברשטיין, שמצד הסברא יתכן להתיר כאשר אומר בפירוש לקהל הצופים שזה רק 'אחיזת עינים', אולם אין בידינו מספיק ראיות להתיר כן למעשה. וכן הסיק לאיסור הג"ר **יהושע** (ב"ר אליהו) **אבא שאול שליט"א** (בספרו ברית ותורה סימן קעט סעיף טו). והוסיף שאין להתיר מכח מה שמודיעים לצופים שזה רק זריזות ידים שכן לא מצאנו בגדולי הפוסקים חילוק זה ולא כל הקוסמים מודיעים כן, ויש ילדים שלא שמעו ונראה להם ככישוף.

5. המתירים

יש מקילין: מאידך מצינו כמה מפוסקי זמננו שמקילים בזה. והנה דעת המתירים מבוססת על כמה סברות; ראשית, העירו הג"ר **בצלאל שטרן**, (אב"ד מלבורן בספרו שו"ת בצל החכמה) והג"ר **גדליה אבערלאנדער שליט"א** (במאמרו בקובץ אור

מנהג ישראל תורה
לא להסתכל, בבקשה!
מצוי בקרב קוסמים המופיעים לפני קהל חרדי, המודיעים מראש שהכל רק אחיזת עינים מכח הגמישות שיש להם. יש קוסם מפורסם בשם שימי אילוזיני שאומר מפורש בתחילת כל הופעה - על פי הוראת רבו, שאין במעשיו שום כוחות עילאים, הכל אחיזת עינים, וזריזות ידים.
קוסם אחר בשם ניב הדר - על פי הוראת רבו, ממחיש ומראה לפני קהל הצופים בתחילת כל הופעה, קסם אחד מקסמיו איך עושה את זה ב'כאילו' אבל באמת זה כלום ורק אחיזת עינים, ומזה הציבור ידע ויבין גם לשאר הקוסמים.
שמעתי ממארגן קעמפים, שכאשר הזמין קוסם להופעה בפני הקהל, התנה הקוסם מראש שיהא 3 מחיצות סביב הבמה, והקהל כולו ישב דוקא מול הבמה ולא **בצדדים** שלא יוכלו 'לאחוז את הטריקים', הוא כמארגן עמד על הבמה וחיוך רחב נמתח על פניו, כאשר נוכח לראות איך הקוסם מצליח לעבוד על הציבור בעינים (ש.ל.).
מצד סברא זו יתכן שבזמננו יש יותר מקום להתיר, שכן כיום אין סודות, וכאשר ילד נכנס לחנות 'הכל בשקל' הוא יכול לרכוש אביזרי קסם מתקדמים, ולא מתפתים להאמין לכל שטות והבל, וברור שכל ילד מהקהל שישאל את אביו, יקבל מיד תשובה - 'הקוסם עובד עלינו', ולא יחשוב לרגע שיש לקוסם כוחות עילאים (ח.ו.).

ישראל מונסי גליון לו עמוד קמא) כי לפי דעת הסמ"ג אין איסור באחיזת עינים, כיון שאין כאן מעשה כשפים אלא אחיזת עיניים בעלמא. וכן נראה מתירוצו הראשון של הכסף משנה שלדעת הרמב"ם איסור אחיזת עיניים הוא רק על ידי כישוף [ותמה בצל החכמה (אות ד) מדוע לא הזכיר החכמת אדם שיטה זו, ואולי הבדחנים סמכו מעשיהם עליה].

אולם גם לשיטת הב"ח והש"ך שנקטו בדעת הרמב"ם שגם באחיזת עיניים שלא על ידי כישוף עוברים על איסור דאורייתא ד"לא תעוננו", כתבו הפוסקים כמה סברות להיתר:

זריזות ידים: דעת הג"ר **משה פינשטיין זצ"ל** (שו"ת אגרות משה) להתיר משום שאיסור אחיזת עיניים שייך רק כשיש מעשה של "אחיזה" על עיני הרואה, כשמשקר לאנשים ואומר להם שעושה מעשה על ידי כישוף, אך לא בסתם מעשה של זריזות ידים. ודימה זה למה שהאחים שלחו את נפתלי

למצרים להביא שטר מכירה מעשו ליעקב על חלקו במערת המכפלה. ושמשון שהשתמש בגבורתו המשונה.

מודיע: והוסיף האגרות משה שצריך לומר מראש, שהדברים נעשים באופן טבעי. ויסוד הדבר כבר מוזכר בהגהות **יבין דעת** על השו"ע (לאב"ד קוטנא רבי ישראל יהושע טרונק, בעל הישועות מלכו) שאיסור אחיזת עיניים לא נאמר "כשאומר שאינו עושה שום פעולה, רק שמטעה הרואים, ואפילו הכי אינם מרגישים שרי, ועל זה סמכו בדורות ראשונים שעשו בדחנים מעשים זרים". וכן כתב האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל (בשו"ת דברי יציב יו"ד חלק א' סימן נז) והוסיף שכאשר עושה כן גם ליכא גניבת דעת. וכעין סברא זה כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק א' סימן תנ"ה) בשם חמיו זצ"ל, ששמע מפי החזו"א להתיר אם מודיע ש"אין זה בכישוף רק חכמה בלבד", וכתב שגם החזון איש פסק שאין איסור אם יודעים שאין זה כישוף רק חכמה.

רואים הכל: עוד סברא להתיר כתב בשו"ת בצל החכמה כתב, שאחיזת עיניים אסורה רק כאשר נדמה לרואים דבר שבאמת אינו במציאות, שמראה דברים שנדמה לרואה שעושה דבר, ובאמת אינו עושה כלום. אבל באופן שהרואה רואה את כל מה שהיה האמת במציאות, ורק על ידי קלות תנועות הידים אינו מבין מה הוא רואה, אין איסור.

טבעי מותר: האגרות משה מגביל את דבריו שההיתר נאמר רק "בדרך הלימוד", ולא בדרך של "הוראה למעשה", והוסיף: "ואם היה בא לידי מעשה, הייתי משתמטנא משום כבוד רבותינו האוסרים. ואם לא היה אפשר להשתמט, הייתי מורה שבדרך טבעי, וידוע ומפורסם שהוא דרך טבעי, שמותר. וכן מסקנת הדברי יציב, והתשובות והנהגות, והגר"ר גדליה אבערלאנדער שליט"א. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא: גליון מספר 83 יום ג' פרשת בראשית כ"ג תשרי תשע"ז,
האם מותר להשתמש בספר יצירה ובקבלה מעשית – דוגמת יצירת 'הגולם מפראג'.
ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

הערות מבני החבורה

קסמים בכח ה'אנרגיה'

שאלה: יש לדון מה הדין כשפועל עם כוחות טבע מסוימים, כגון בכח האנרגיה של מבט העינים, שיש קוסמים שמכח האנרגיה במבט עיניהם הם באמת מצליחים לכופף כפית ברזל. וכן ידוע על קוסם גוי בשם אורי גלר שעמד ליד שעון ה'ביג בן' המפורסם, והצליח לעצור את השעון מלכת. האם הוא בכלל המחלוקת שנחלקו פוסקי זמננו שיש שהתירו ללכת למופע של קוסם כי זה מוגדר כדבר טבעי.

או דלמא בזה לכו"ע אסור כי אינו מציאות פיזית מורגשת, וסוף סוף אדם זה עושה מעשים שנראים כחורגים מגדר הטבע הפיזיקלי, ומייחס את זה לכוחות מיוחדים שיש בו ואין כח זה לאנשים רגילים. ואינו דומה לכל הקסמים שהזכרו, שאחרי שמסבירים אותם לקהל כל אחד מהצופים יכול לעשות זאת לבד.

תשובה: הדבר תלוי במחלוקת (הובא בגליון מספר 80) האם ריפוי באנרגיה נחשב דבר טבעי. וכפי ששמעתי מחכם אחד שליט"א, שלדעתו כל פעולה הנוצרת בכח אנרגיה של האדם מוגדר כדבר טבעי, ואין שום בעיה בקוסם המקפל כפית מכח האנרגיה שיש לו בעינים, ולשיטתו שמותר לשאול במטוטלת, ולהתרפא בשיטת הילינג מכח האנרגיה שבידי המטפל המזורם אל המטופל, כי גם כוחות כאלו הטמונים בבריאה נחשבים טבע.

אכן לפי דעות הפוסקים שאסור להתרפא בשיטת הילינג, כי זה לא נחשב לדבר טבעי, גם

❖ בקוסם מכח אנרגיה אסור.